

2007-09-28

Plats Livsmedelsverket

Närvarande Inger Andersson, ordförande
Svanhild Foldal, sekreterare

Bengt Ingerstam
Anna-Lisa Stenudd
Louise Ungerth
Marianne Jarl
Margareta Frost-Johansson
Herbert Lundström
Anders Lindström
Sofia Karlsson
Madeleine Malmros
Ewa Björkesson

Föredragande från Livsmedelsverket:

Nils-Gunnar Ilbäck
Carmina Ionescu
Ulla Beckman Sundh
Anders Glynn

1 Inledning

Inger Andersson hälsade alla välkomna till möte i konsumentpanelen.

Följande anmäldes under övriga frågor:

- Framtiden för konsumentpanelen
- Spår av märkning (Marianne Jarl)
- Miljögifter i dricksvatten med anledning av rapporter om nonylfenol i svenska vattendrag (Louise Ungerth)
- Kort presentation av Konsumentföreningen Stockholms undersökning av vad konsumenter förstår av hälsopåståenden (Louise Ungerth).
- Ansvarsfördelningen mellan Livsmedelsverket och Konsumentverket (Marianne Jarl)
- Livsmedelsverkets synpunkter efterlystes beträffande brev från Gunnar Lindgren om huruvida miljögifter (t.ex. kadmium och nickel) från slam kan tas upp i grödor/maten (Bengt Ingerstam)
- Sanktionsmöjligheter för otillåtna närings- och hälsopåståenden (Louise Ungerth)

2 Föregående minnesanteckningar

Inga kommentarer/synpunkter som föranledde ändringar i minneanteckningarna framfördes.

2007-09-28

Minnesanteckningarna har lagts ut på verkets webbplats www.slv.se/ Om oss/Konsumentpanelen

3 Kort information från ordföranden om aktuella frågor

Inger Andersson informerade kort enligt nedan.

- Rapporten "Bra mat på jobbet" har överlämnats till Jordbruksdepartementet och har fått en del uppmärksamhet i media. En debattartikel har publicerats i Dagens Industri samt några landsortstidningar.
- Verkets rapport om risk och nytta med konsumtion av fisk är klar. Nya råd om fisk samt råd för gravida och ammande ska vara klara vid årsskiftet.
- 2008 års riksprojekt inriktas på kartläggning av transfetter i vissa färdigförpackade livsmedel. Syftet är att få ytterligare kunskap om hur mycket transfetter livsmedel på den svenska marknaden innehåller samt att följa upp livsmedelsindustrins insatser under de senaste åren för att minska innehållet av transfetter.
- Finansieringen av projektet om nyckelhåls-certifiering av restauranger ser ut att kunna lösas.
- Ett intensivt arbete pågår inom det nordiska livsmedelssamarbetet för att göra nyckelhålet till en gemensam nordisk näringsmärkning.
- Verket har inbjudit till en dialog med författarna till boken "Ideologin, pengarna, kostråden", som ifrågasätter opartiskheten och den vetenskapliga grunden för Livsmedelsverkets kostråd.
- Ansökan om prövning av Stevia (ett sötningsmedel från en buske som växer i Sydamerika) som nytt livsmedel har nu getts in till den tyska livsmedelsmyndigheten. Det svenska Livsmedelsverket har tidigare, på begäran av företaget i fråga, gjort en bedömning av vad det skulle kosta att pröva en sådan ansökan i Sverige.
- I budgetpropositionen för 2008 föreslår regeringen bl.a. att 9 miljoner kronor avsätts per år under tre år för främjande av småskalig slakt. Det är öronmärkta medel för att minska avgifter och bekosta veterinärernas resor m.m. för mindre slakterier. Den generella uppräkningsen av anslaget med 1 % för pris- och löneökningar innebär i praktiken en urholkning av Livsmedelsverkets anslag, eftersom den generella pris- och löneökningen förväntas komma bli större.

4 Laget runt

- *Aktuella frågor och information från panelens ledamöter*

Bengt Ingerstam, berättade bl.a. att SKiS fortsätter sina kampanjer "Öga på marknaden", "Chicken Race" och "Skampålen" som är effektiva

2007-09-28

kompletteringar till kontrollmyndigheter och lagstiftning. Bengt tog även upp den växande konsumentopinionen mot slamspridning från reningsverken.

Anders Lindström, Celiakiförbundet, informerade bl.a. om att Livsmedelsföretagen (Li) har återinträtt i arbetsgruppen om spår av märkning där bl.a. dagligvaruhandeln, konsumentorganisationerna och Livsmedelsverket medverkar. Anders frågade även hur Livsmedelsverket prioriterar arbetet med redlighetsfrågorna och framhöll behovet av att verket nu tar kommunerna i örat när det gäller märkning och redlighet.

Inger Andersson höll med om att redlighetsfrågorna bör prioriteras. Livsmedelsverket har dock under de senaste åren prioriterat genomförande av de nya kontroll- och hygienbestämmelserna. Denna satsning har medfört att bl.a. redlighetsområdet inte har fått den uppmärksamhet som ursprungligt var planerad.

Anna-Lisa Stenudd, Vegetariska föreningen, undrade om Livsmedelsverket hade information om huruvida carragen som bl.a. används i sojakorvar kan påverka njurarna. Anna-Lisa önskade få kontakt med en expert från Livsmedelsverket som kunde föreläsa om Nyckelhålet på högskolan i Norrtälje.

Ewa Björkesson, Hälsofrämjandet, berättade bl.a. om en ny film "Vårt dagliga bröd" som visar hur vår mat tillverkas samt framhöll värdet av att lyfta fram det positiva budskapet och effekterna av maten.

Madeleine Malmros, Unga Allergiker, berättade bl.a. om projektet "Näven i bordet" med syfte att belysa det dolda funktionshindret allergi samt lära medlemmarna att ställa krav. Madeleine undrade även vilka Skolmatens vänner är? Skolmatens vänner har lanserat ett verktyg för certifiering av skolmaten. Checklistan innehåller dock inte en enda punkt om att laga skolmat som alla kan äta.

Margareta Frost-Johansson informerade om flera av Hushållningssällskapets pågående utbildningar, den nya webbplatsen för småbarnsföräldrar www.hungrig.nu där Margareta bloggar samt ett pilotprojekt för Konsumentverket om märkning av mat för invandrare.

Louise Ungerth, Konsumentföreningen Stockholm, kommer att lämna in en anmälan till Konsumentverket om vilseledande marknadsföring av frukt och grönsakshots där det hävdas att 250 gram pressade frukt- och grönsaker i en shot om 1dl ger halva dagsbehovet av frukt och grönt. Vidare arrangerar Konsumentföreningen en tematräff den 31 oktober om fusket med maten med författaren Mats Erik Nilsson som skrivit boken Den hemliga kocken.

2007-09-28

Sofia Karlsson, Sveriges förenade studentkårer, informerade bl.a. om konsekvenserna av budgetpropositionen för universitet och högskolor. Sofia gav även några exempel på hur engelska ord och begrepp oftare finns med på våra livsmedelsförpackningar. Bl.a. har tidningen Språk i senaste upplagan tagit upp denna företeelse .

Marianne Jarl, Astma och allergiförbundet, informerade bl.a. om ett samarbetsprojekt med SHR för att få restauranger att våga göra mat för allergiker, webbsidorna Tryggare måltider för skolmatspersonal (www.astmaoallergiforbundet.se/tryggaremaaltider) samt att utredning pågår om huruvida Astma och allergiförbundet ska rekommendera vissa livsmedel.

Herbert Lundström, Konsumentföreningen Väst, framhöll bl.a. vikten av kontrollfunktionen samt behovet av kunskap och kompetens hos livsmedelsinspektörerna ute i kommunerna.

5 Beslut om folsyra

Inger Andersson informerade om att verkets styrelse har tagit ett inriktningsbeslut om att folsyratillskott ska erbjudas kostnadsfritt till kvinnor i åldern 18-45 år. Ett beslut om obligatorisk berikning skulle ha inneburit att en stor del av befolkningen – även barn, män och kvinnor i icke-fertil ålder – hade fått i sig mer folsyra. Med hänsyn till osäkerheterna när det gäller ökad cancerrisk vid stora intag av folsyra bedömer Livsmedelsverket att det alternativet inte är lämpligt. Livsmedelsverket kommer även i fortsättningen att följa den vetenskapliga diskussionen om folsyra. Den europeiska livsmedelssäkerhetsmyndigheten, EFSA, kommer tillsammans med Livsmedelsverket att arrangera ett vetenskapligt möte kring frågan om folsyra och cancer i början av 2008 i Sverige.

Beslutet förutsätter att kompletterande informationsinsatser, bland annat i form av ett årligt personligt riktat brev, ska göras samt att en löpande utvärdering av resultaten ska göras under en femårsperiod.

Under det kommande året kommer verket att ta fram en kostnadsanalys av olika alternativ att tillhandahålla och distribuera folsyratillskott samt alternativa former för finansieringen. Beslut om det konkreta genomförandet tas efter det första året.

De ansvariga ministrarna (Hägglund och Erlandsson) har informerats och verket har fått stöd för att gå vidare med beslutet.

Konsumentpanelen var positiv till Livsmedelsverkets inriktningsbeslut.

2007-09-28

6 Nya rön kring azofärgämnen och natriumbensoat - vad händer framöver?

Nils-Gunnar Ilbäck informerade om den mycket uppmärksammade brittiska studien om intag av azofärger och barns hyperaktivitet. Studien genomfördes i samarbete med det brittiska livsmedelsverket FSA och publicerades i den vetenskapliga tidskriften The Lancet den 6 september i år.

Det är en mycket avancerad och komplex studie och det är därför svårt att dra några entydiga slutsatser. Fler studier behöver göras vilket man också kommer att göra. Även författarna är osäkra om azofärger verkligen ökar aktiviteten i normala barn. Det finns heller inga egentliga misstankar att bensoesyra påverkar aktivitet. Nils-Gunnar påtalade att trots det finns frågetecken i vissa avseende kring designen av studien så måste den tas på allvar och flera studier behövs.

Studiens komplexitet framhålls även av EFSA:s vetenskapspanel för tillsatser som finner det svårt att utvärdera studien och kommer att bjuda in fler forskare från olika discipliner till sin hjälp för en mer detaljerad utvärdering. Det arbetet beräknas vara klart i slutet av januari 2008. Inom EFSA pågår samtidigt en översyn av alla livsmedelstillsatser.

Livsmedelsverket har under många år haft en restriktiv hållning till azofärger pga. allergi och överkänslighetsreaktioner. Industrin kommer säkert att minska användningen, självsanering. Svensk industri har mycket begränsad användning av azofärger. Undersökningar Livsmedelsverket genomförde under förra året bekräftar detta, förekomsten av azofärger på svenska marknaden är begränsad.

Konsumentpanelen framhöll vikten av att denna studie granskas noga och följs upp. Panelen påpekade att konsumentnyttan av azofärgerna är obefintlig och den långsiktiga målsättningen måste därför vara att dessa färgämnen plockas bort.

7 Risker med kanel och cumarin – hur hanterar Livsmedelsverket frågan?

Carmina Ionescu och Ulla Beckman Sundh lämnade en lägesrapport betr. intag av kanel och kumarin samt förslag till åtgärder (åhörarkopior delades ut på mötet).

Kumarin är ett ämne som finns naturligt i kanel. Mängden kumarin i kanel kan variera beroende på vilken kanelart som använts. Kanelarten cassia (den mest vanliga på marknaden) innehåller mer kumarin än ceylonkanel. Kumarin i mycket stor mängd kan ge upphov till leverskador. Aromer (kanelaldehyd) kan ersätta kanel, men man kan då inte märka produkterna med kanel/naturlig arom.

2007-09-28

EFSA fastställde TDI (Tolerabelt Dagligt Intag) för kumarin 2004, Genomsnittsintaget för en vuxen person får vara högst 6 mg per dag. Dagens lagstiftning tillåter högst 2 mg kumarin per kilo men dessa regler följs inte. I dag är dagsintaget större än 6 mg per dag. En översyn pågår av EU:s regler för aromer och ingredienser med aromgivande egenskaper och bl.a. gränsvärden för kumarin diskuteras med anledning av att intaget överskrider det fastställda TDI. Kommissionen föreslår fastställande av gränsvärden för traditionella produkter. För övriga produkter fastställs inga gränsvärden. Traditionella produkter med hög kumarinhalt på svenska marknaden är kanelbullar, pepparkakor, vörtbröd, sillinläggningar, blodpudding och glögg. Andra livsmedel med hög kumarinhalt är müsli, frukostflingor, kanelknäcke, glass, marsalate, risifruitti, m.m. Med utgångspunkt i reseptur och försäljningsstatistik har verket beräknat kumarinhalterna i olika livsmedel och dagsintaget. Beräkningarna visar att intaget av kumarin från traditionella produkter överskridet något 6 mg per dag. Konsekvenserna av EFSAs riskvärdering och förslaget till nya gränsvärden är att kumarinhalten kan behövas sänkas i vissa traditionella produkter, kumarinhalten behöver sänkas i övriga produkter (aromer kan användas) samt kanel kan inte användas i nya produkter (aromer kan användas).

Konsumentpanelen gav stöd till Livsmedelsverkets arbete mot industrin för att få ned halterna av kumarin, bl.a. genom enbart undantag för traditionella produkter.

8 Miljöanpassning av Livsmedelsverkets kostråd

Inger Andersson informerade om pågående arbete med att miljöanpassa verket kostråd. Detta är ett omfattande och komplext arbete, som ligger utanför verkets eget huvudkompetensområde. Livsmedelsverket har därför anlitat externa miljöexperter för att se över miljökonsekvenserna av kostråden. Arbetet började i augusti och under hösten kommer de externa experterna att gå igenom den vetenskapliga litteraturen inom området livsmedel och miljöpåverkan. I detta arbete ska 4 – 6 av miljömålen prioriteras. En extern referensgrupp med fem forskare och en representant för en enskild organisation hjälper experterna i arbetet. Till årsskiftet kommer en preliminär underlagsrapport att finnas färdig. Den ska sedan ut på remiss men den kommer även att diskuteras vid ett gemensamt möte (hearing, workshop el likn.) under våren. En slutrapport ska vara klar i april. Miljöanpassade kostråd i någon form kommer därefter att presenteras. Arbetet görs för att få bästa möjliga faktaunderlag bland annat att kunna informera konsumenten om hur Livsmedelsverkets kostråd kan följas med en så liten negativ miljöpåverkan som möjligt. Kostrådets huvudsakliga syfte är underlätta för

2007-09-28

konsumenten att äta näringsmässigt rätt och ska naturligtvis även i fortsättningen uppfylla de svenska näringsrekommendationerna.

Konsumentpanelen välkomnade verkets arbete med miljöanpassning av kostråden och förespråkade enkla, handgripliga och bra råd som kan hjälpa konsumenter att välja miljömedvetet framför särskild miljö/klimatmärkning.

9 Övriga frågor

- *Framtiden för konsumentpanelen*

Inger Andersson informerade om att verket har påbörjat en utvärderings- och utvecklingsprocess beträffande konsumentpanelen och konsumentpanelens framtid. Panelen har funnits sedan 1996 och många av panelens nuvarande representanter har varit med länge. Under processen så här långt har vi konstaterat att konsumentpanelen fungerar bra samt är en värdefull mötesplats och viktig länk mellan konsumentföreträdare och myndigheten. Vi har även tittat på Fiskeriverkets referensgrupp för konsumentfrågor, där såväl näringen som konsumentorganisationerna är representerade, och hur konsumentdialogen hanteras i andra länder.

Under denna process har regeringen beslutat en ny myndighetsförordning som ska gälla från årsskiftet och som inte längre innehåller den ledningsform som verket nu har, styrelse med s.k. begränsat ansvar. Det är i dagsläget även oklart huruvida regeringen kommer att utse ett s.k. insynsråd för Livsmedelsverket. Detta medför att vi behöver tänka till en gång till innan vi går vidare med frågan om kompetensprofiler och sammansättning av en ny konsumentpanel. Sannolikt kommer inte ett nytt råd eller en ny konsumentpanel att kunna utses eller vara på plats för under våren 2008 – mandatet för nuvarande panel kommer därmed att förlängas med några månader, upp till ett halvår.

- *Konsumenters förståelse av närings- och hälsopåståenden*

Konsumentföreningen Stockholm har ställt ett antal frågor till sin medlemspanel om närings- och hälsopåståenden. Louise Ungerth gick snabbt genom den första sammanställningen av resultaten. Hela undersökningen kommer att läggas ut på www.konsumentforeningenstockholm.se/ under fliken Konsumentfrågor/Rapporter.

Louises slutsats var att många producenter tror att konsumenter är mer kunniga än vad de faktiskt är.

- *Nonylfenoler i dricksvatten*

Med anledning av Naturvårdsverkets senaste rapporter om att nonylfenol finns i svenska vattendrag undrade Louise Ungerth om det även finns i vårt dricksvatten.

2007-09-28

Anders Glynn informerade om tidigare studier som visar att halterna nonylfenol i dricksvatten är mycket låga och konstaterade att övriga livsmedel samt damm är största exponeringskällorna för nonylfenoler. När det gäller livsmedel har nonylfenol spårats i fisk som påverkas av utsläpp från vattenverk samt i vegetabilier då nonylfenol används som emulgator i bekämpningsmedel. Den samlade exponering är dock mycket låg jämfört med de nivåer som man uppskattar ger effekter.

Glynn informerade om att Livsmedelsverket har beslutat att under 2008 ta fram en riskprofil betr. kemiska föroreningar i dricksvatten.

- *Spår av märkning*

Marianne Jarl tog upp frågan om behovet av en översyn av nuvarande branschriktlinjer för spår av märkning då företagen inte tillämpar riktlinjerna. Företagen märker sina produkter mer eller mindre konsekvent med "kan innehålla spår av" och många allergiker och överkänsliga konsumenter utestängs i onödan. Jarl konstaterade även att arbetet i arbetsgruppen för spår av märkning inte fungerar och Astma och allergiförbundet vill därför uppmana Livsmedelsverket att driva frågan om att fastställa gränsvärden för sådan märkning.

Inger Andersson informerade om att Livsmedelsverket har förlorat i Kammarrätten i det s.k. Maraboumålet. Bakgrunden är att Marabou införde en ny produkt (Marabou digestive) på en produktionslinje där schweizernöt, mjölkchoklad m.fl. produkter framställts länge. Marabou började därför märka övriga produkter som framställs på samma linje med "kan innehålla spår av vete". Allergiker (bl a celiakiförbundet) hörde av sig till Livsmedelsverket och menade att de begränsades i sina val när produkter märks på detta vis. Efter en inspektion förbjöd Livsmedelsverket Marabou att märka med "kan innehålla spår av". Motiveringen till förbudet var att Marabou endast hade förmått visa att övriga produkter innehöll så små spår av vete att det kunde anses vara försumbart, och att denna märkning därför var vilseledande. Livsmedelsverket förlorade målet i Kammarrätten med motiveringen att verket inte hade visat att den mängd vete som dessa produkter kunde innehålla inte kan vara skadligt för en veteallergiker att förtära. Domstolen fastslår att märkningen med "Kan innehålla spår av vete" var relevant i detta fall; Marabou hade således märkt produkten riktigt. Mängden vete kan inte anses försumbar. Märkningen var således inte vilseledande. En möjlig slutsats av domen är att om det hade funnits vetenskapligt fastställda gränser för exakt vid vilken mängd vete som det finns risk för att det ska uppstå en hälsorisk, så hade rättsläget varit annorlunda. Det är lättare att göra bedömningar när det finns fastställda gränsvärden. Livsmedelsverket kommer inte att överklaga domen.

Inger Andersson sammanfattade denna punkt och uppmanade att fortsätta arbetet och diskussionerna om branschriktlinjerna genom arbetsgruppen för spår av märkning.

2007-09-28

Pga. tidsbrist kommer de övriga frågorna angående sanktionsmöjligheter vid otillåtna hälsopåståenden och slam. Frågan om ansvarsfördelningen mellan Konsumentverket och Livsmedelsverket hänsköts också till nästa möte eftersom möte mellan myndigheternas generaldirektörer kommer att ske i mellantiden.

10 Avslutning

Inger Andersson tackade ledamöterna för dagens möte och påminde om att nästa möte i konsumentpanelen är

torsdag den 29 november 2007, kl 10:15 –15:00.

Antecknat av

Justerat av

Svanhild Foldal

Inger Andersson